

Disgregacions

El món es disgrega. Europa es disgrega. Espanya es disgrega. Catalunya es disgrega. Vivim un temps de disgregacions. La globalització que va fer el món petit, finalment, empeny tothom a recloure's a la pròpia casa. Buscant, en alguns casos molt equivocadament, refugi en una llar de quatre parets i, sobretot, on només viu la pròpia família. El cosmopolitisme sempre ha estat un posat. L'única manera que tenim d'estar al món és partint del nostre petit món, com ens ensenya l'efecte papallona en temes com el medi ambient. Però diversos esdeveniments en els últims mesos transmeten la idea que hem entrat en una etapa introspectiva que cal analitzar amb deteniment per veure si és veritablement l'inici d'un nou cicle o simplement les últimes fuetades d'un món que s'acaba. La segona seria la previsió més optimista.

Una guerra que no és comercial

Donald Trump ha volgut tornar en termes comercials al segle XVIII. En el primer trimestre del 2018 ha iniciat diverses guerres comercials simultànies, molt especialment amb Europa i amb Xina. El seu esquema és ben simplista: pretén gravar amb aranzels tots aquells productes en els quals els Estats Units havien estat competitiu i han deixat de ser-ho i provocar bosses d'atur en les quals ell va recaptar una part molt important dels seus vots. Pa per a avui i gana per a demà. És evident que la resposta dels seus antics socis comercials serà tornar-li-ho amb la mateixa moneda. De manera que l'atur canviarà de lloc, però seguirà on era. Ara seran els sectors en els quals els Estats Units són competitiu els que deixaran de ser-ho perquè els països on exportaven els posaran aranzels. Aquesta iniciativa de Trump és molt

més perillosa del que sembla. La cancellera Angela Merkel ha declarat solemnement que els Estats Units han deixat de ser un «soci» de la Unió Europea. I això ho ha fet poques setmanes abans d'augmentar el pressupost de defensa d'Alemanya fins a nivells inèdits des de la Segona Guerra Mundial. El tancament dels Estats Units provoca com a reacció el tancament d'Europa.

La primera cosa que hauria d'entendre el president Trump és que aquí no s'hi juga el comerç sinó la geoestratègia. El sistema de comerç internacional progressivament lliure d'aranzels, basat en la reciprocitat, és hereu de la política d'un seu antecessor, el president Wilson, que en els seus catorze punts va posar les bases del sistema de cooperació de les Nacions Unides, i d'institucions com el Fons Monetari Internacional (FMI), o l'Organització Mundial de Comerç (OMC). Wilson defensava, i encertava, que la majoria de les guerres tenien el seu origen en la recerca de noves zones comercials per part dels països més dinàmics econòmicament. El seu sistema, en el fons, es basa en el fet que per poder comerciar lliurement no calgui estar dins de les mateixes fronteres polítiques. Amb l'excepció de la Segona Guerra Mundial, aquesta filosofia de Wilson ens ha donat al món llargs períodes de pau i de benestar inimaginables ara fa tot just un segle. El que està fent Trump és abandonar progressivament les institucions i les lògiques engegades per Wilson. I no acaba de quedar clar si no és conscient que està jugant amb foc, o precisament és que vol jugar amb foc. Les presidències de la família Bush van jugar amb foc, però ho van fer sempre dins de les regles del joc creades ara fa un segle. Les mentides sobre les armes de destrucció massiva, tot i ser deplorables moralment, no deixaven de ser una reafirmació del sistema de Nacions Unides encara que fos per bandejar-lo. Però Trump surt de les regles establertes, que no és el mateix que saltar-se-les. Caldrà estar molt atents en els pròxims mesos amb la reacció interna a la seva política de guerres comercials externes. Si l'atur baixa en determinades regions i puja en d'altres, els resultats de les eleccions intermèdies del proper novembre poden ser una avançada del que passi a les presidencials del 2020. Si Estats Units se senten a gust en aquest replegament de Trump, el món pot ser més insegur durant unes quantes dè-

caades del segle XXI. Si Trump fracassa amb aquest programa, serà realment l'epíleg d'un món que s'acaba.

Canvi de prioritats a la UE

Empesa per la seva pròpia paràlisi, però també per aquesta dinàmica global, Europa viu el seu propi moment de disgregació. Hongria i Polònia són un desafiament permanent en la preservació dels valors bàsics de la Unió Europea en matèria de drets humans i llibertats bàsiques. El nou govern populista italià, deixeble avantatjat de Trump, no farà més que aprofundir en aquesta línia. Però el més decisiu dels últims mesos ha estat un canvi de prioritats en els pressupostos de la Unió Europea. La seguretat i la defensa han passat pel davant de la cohesió i la solidaritat interterritorial. Alemanya ha cedit finalment a les pressions dels que demanaven reconstruir un mur per evitar l'entrada de refugiats en comptes de reforçar els mecanismes de solidaritat per ajudar els països limítrofs amb les zones d'entrada d'immigrants. La ultradreta massa vegades guanya en les agendes polítiques el que perd a les urnes. Però el resultat és una Europa més disgregada. D'una banda, perquè reforçar les polítiques de defensa ja sabem que vol dir reforçar les fronteres. I d'altra banda perquè limitar els mecanismes de solidaritat vol dir, a la pràctica, generar més tensions en els països menys afavorits, que veuran incrementada la distància entre els costos i els beneficis d'estar a la UE. Sense mecanismes de solidaritat, molts estats tindran la sensació d'aixecar barreres comercials, la qual cosa a la pràctica vol dir marxar de la UE, como ha passat en el cas de la Gran Bretanya. Caldrà seguir molt atentament el que passa a Itàlia en els pròxims mesos perquè pot decantar, i molt, la dinàmica general europea. Especialment si no reneix d'una vegada l'eix franco-alemany que porta mesos congelat des de les respectives convocatòries electorals.

El defalliment de la idea política d'Europa no és més que la conseqüència de la falta d'empenta d'una idea moral d'Europa que en les últimes dècades ha substituït la lògica del contracte social per la mera

idea del mercat. És cert que en un món globalitzat aquesta dinàmica ja és prou potent. Però la crisi del 2008, amb la seva dimensió de manca de confiança en el mercat, fa que avui no sigui prou atractiva ni efectiva. Els europeus volen sentir-se emparats. El mercat únic els empara, però no prou. Una defensa comuna els pot emparar, però no per molt de temps. Necessiten uns valors comuns, un projecte. I això és el que no els dona l'actual UE. D'aquí neixen els moviments disgregadors.

Una visió malèfica

La primavera del 2018 serà recordada en la història d'Espanya. Per primera vegada un govern va caure després d'una moció de censura. Per primera vegada el govern alternatiu no es va construir entorn del partit majoritari al Congrés dels Diputats. Una suma de fets històrics que tenen el seu origen en un fet igualment històric: per primera vegada una condemna judicial va establir que el Partit Popular es finançava sistemàticament de manera il·legal, a través del cobrament de comissions per adjudicacions públiques que servien per obtenir finançament extra per a les campanyes electorals. Un fet ja conegut, però aleshores convertit en veritat judicial en una sentència. El president Mariano Rajoy va quedar noquejat en fer-se pública, i es va quedar sol al Congrés només amb els vots de Ciutadans, curiosament el partit que havia nascut per fer front a la seva corrupció. Al davant seu, una amalgama de partits amb el PSOE i Podemos al capdavant però també amb els sobiranistes de Catalunya, Bildu i el PNB, un partit que només una setmana abans de donar suport a la moció de censura havia avalat els pressupostos de Rajoy.

Vuitanta anys després, el PSOE arrenglerat amb el republicanisme espanyol i perifèric com en el del Pacte de Sant Sebastià dels anys 30 del segle xx. La maquinària mediàtica es va posar ràpidament en marxa com abans ho havia fet amb la victòria de Zapatero el 2004. L'anti-Espanya s'havia fet amb el poder per disgregar la pàtria. Ni una engruna d'autocrítica per la corrupció sistèmica del règim del 78.

Ni una engruna de concessió al diàleg des de la pluralitat. Impassibles a la realitat que al final s'acaba imposant a una i altra ribera del riu Ebre.

La idea d'una Espanya en disgregació ha fet molt de mal històricament. I curiosament, sempre s'analitza només des de l'esfera purament nacional. Amb les dades a la mà, la principal disgregació que pateix Espanya en els últims anys és socioeconòmica. És l'estat de la UE on més han crescut les desigualtats durant els anys de la crisi econòmica i on els rics han seguit acumulant una part més important de la renda disponible. Té en perill importants elements redistributius com ara les pensions, i el percentatge de l'economia que no tributa —i per tant no exerceix la solidaritat— és superior al 25% del total.

Malauradament, l'esquema polític, el relat que diuen ara, després de la moció de censura, deixarà en segon pla tots aquests aspectes i es centrarà en una competició de discurs hipernacionalista entre el Partit Popular, enviat a l'oposició, i Ciutadans, el partit que pocs dies abans de la censura va protagonitzar un acte de reivindicació espanyola que no es veia des dels anys 30 també del segle passat, amb un discurs del seu líder, Albert Rivera, al més pur estil joseantonianista reivindicant que per sobre de les ideologies i de les classes socials, ell «només veia espanyols».

¿La fi d'un sol poble?

En aquest 2018, Catalunya també ha viscut el seu propi procés disgregador, i no només respecte a Espanya. Les ferides dels fets de la tardor del 2017 encara són vives. Una part dels catalans senten que les forces independentistes els van faltar al respecte en el ple del 6 i 7 de setembre en què es van aprovar les anomenades lleis de desconnexió sense les majories qualificades que reclamen les grans reformes institucionals. Una altra part dels catalans consideren que la resposta de l'Estat a partir de la celebració del referèndum de l'1 d'octubre va ser tan desproporcionada com antidemocràtica, com ho demostra el fet que en ple segle XXI hi hagi presos polítics i exiliats entre els dirigents de la Generalitat en aquelles dates. Aquesta dinàmica ha tingut

una sèrie d'efectes polítics, com la substitució d'una part substancial dels dirigents polítics de Catalunya i la mateixa moció de censura a Rajoy.

Però entre el brogit de la política, ha aparegut l'espectre de la fractura social. Del trencament d'alguns consensos bàsics, implícits en la societat catalana i en el catalanisme. Fonamentalment, la idea de Catalunya com «un sol poble» amb independència dels orígens i de la llengua dels individus. No és, com alguns han volgut fer creure, una idea supremacista. És una mena de compromís històric que va néixer de les aliances tàcites en l'antifranquisme entre la democràcia cristiana i els anomenats aleshores anticapitalistes. Una idea de la qual es va voler desmarcar Tarradellas amb el seu famós «ciutadans de Catalunya» perquè, en la seva concepció antiga, no tots eren «catalans».

Una perversa aliança del nucli dur del moviment independentista actual —vinculat al president Quim Torra— i el populisme etnicista de Ciutadans està a punt de enderrocar la idea que és català qui viu i treballa a Catalunya. I pretén ser substituïda per la que és català qui viu a Catalunya i vol la seva independència. El sobiranisme comet un error estratègic molt greu en caure en aquesta trampa. La Catalunya només dels catalans identitaris és una Catalunya simplement impossible, democràticament, econòmicament i socialment. I el més curiós és que l'única raó per abandonar aquesta idea és la pressa, una de les més grans estupideses que es poden cometre en política, especialment quan s'és majoria i es té una certa legitimitat històrica.

La segregació de Catalunya no és un afer menor. L'anomenada ulsterització significa trencar amb més d'un segle de tradició catalanista. No és un afer menor. Aquesta sí que és una gran traïció, no la que es deriva de proposar camins alternatius per arribar al mateix fi. És urgent que la intel·lectualitat catalana, en comptes de submergir-se en la política de blocs, faci un pas endavant i comenci a recosir el poble que alguns volen dividir amb molt mala intenció. Són els que voldrien una doble xarxa escolar i a la llarga dos sistemes institucionals paral·lels. Sembla mentida que allò que no va aconseguir durant el franquisme amb la repressió ho pugui aconseguir ara la pressa dels independentistes d'última hora.

El malestar de les disgregacions

Aquesta dinàmica del nostre temps no és una fatalitat històrica. Respon a una sèrie de decisions que hem pres i a dinàmiques que hem encetat en els últims 50 anys. La nostra és una societat hereva de l'emancipació dels individus nascuda amb el maig del 68. La voluntat individual com a constructora de la identitat ha significat un progressiu trencament dels vincles amb les famílies, amb les classes socials, amb les religions, amb la cultura... Individs autoreferenciats que han perdut progressivament la confiança, primer en els estats després de la caiguda del mur de Berlín i més tard en el mercat, arran de la caiguda de Lehman Brothers. De manera que han quedat engarjolats en les càmeres de reverberació que creen els algorismes de les xarxes socials. I des d'elles és molt complicada qualsevol forma de fraternitat, de mutualització, de comunitat... L'altre és un espectre en un avatar, deshumanitzat, mancat d'empatia més enllà dels clústers ideològics o estètics. La disgregació del món, d'Europa, d'Espanya i de Catalunya neix d'aquest malestar amb els altres que no és sinònim de benestar amb un mateix.